

شورای سیاستگذاری مرکز مدیریت حوزه‌های علمیه خواران

معاونت پژوهشی

مرکز تخصصی امام هادی ع، شوشتر

سطح ۳

موضوع

گونه شناسی و تفسیر خطابات الهی به رسول اکرم (صلی الله علیه و آله) در قرآن

استاد راهنما: حجة الاسلام و المسلمین دکتر علیرضا محمدی فرد

پژوهشگر: مرضیه منجری

تاریخ دفاع: ۱۴۰۳ ه.ش

الحمد لله الرحمن الرحيم

تقدیم به؛

اگر این مختصر را ارزشی است، آن ارزش تقدیم به؛

قطب عالم امکان

عالم علوم بیکران

قائم آل محمد (عَجَّ اللَّهُ تَعَالَى فَرَجَهُ الشَّرِيف)

باشد که غنای دفتر خالی از معرفت و تهی از دانشم، روشن به نام مقدسش باشد.

تشکر از؛

حمد و سپاس بی کران پروردگار یکتا را که هستی مان بخشید و به طریق علم و دانش رهنمونمان شد و به همنشینی رهروان علم و دانش مفتخرمان نمود و خوشه چینی از علم و معرفت را روزیمان ساخت. هر چند بندگی فقط شایسته ذات بی‌همتای خالق هستی آفرین است و لیکن به مصادیق حدیث شریفه معلم، چنان شأن و مقام والایی دارد که دریای علم و معرفت و پرچم دار توحید هم خود را بنده کسی می‌داند که حتی یک حرف به او بیاموزد، لذا بر خود لازم می‌دانم که در ابتدا از زحمات بی دریغ استاد بزرگوارم جناب آقای دکتر علیرضا محمدی فرد که در طول انجام این پژوهش، خالصانه و با سعه ی صدر، با بهترین مشاوره‌ها و راهنمایی‌های ارزنده ی خویش مرا تشویق برای انجام تحقیقی بهتر نمودند، از صمیم قلب تقدیر و تشکر نمایم و از خداوند متعال برای ایشان بهترین مدارج معنوی و علمی را خواستارم. کمال تشکر و قدردانی دارم از همه ی استادان عزیز و بزرگوارم، که در طول این چند سال تحصیلی بنده را همراهی نمودند و از ایزد منان، برای کلیه ی این عزیزان توفیقات روز افزون، سلامتی و جزای خیر مسئلت می‌نمایم.

چکیده

قرآن کریم، متنی مقدس است و تمام کلمات، حروف و آیات آن، با اهدافی خاص، نازل شده‌اند. در مورد خطابات به رسولان خویش نیز، چنین ریزاندیشی و نکته‌سنجی‌ای وجود دارد. نداهای خدای تعالی به پیامبر(صلی الله علیه و آله) با پیامبران دیگر تفاوت دارد. خدای تعالی پیامبران دیگر را با نامشان خطاب قرار داده و پیامبر اسلام را بالقابلی چون، رسول، نبی و ... خطاب قرار داده است. بر اساس همین تفاوت‌ها و به علت اهمیت و ضرورت آن در تفسیر آیات، بررسی این خطابات، از زاویه خطاب و گونه‌های مختلف آن حائز اهمیت فراوان است. هدف از این پژوهش، این است که گونه‌های خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) را بشناسیم. و نقش آن در تفسیر این آیات را بررسی نماییم. و لذا در این پژوهش محقق کوشیده است تا با روش توصیفی - تحلیلی، خطابات قرآن کریم به پیامبر(صلی الله علیه و آله) را تبیین نموده و به این پرسش پاسخ گوید که «گونه‌های خطاب به پیامبر(صلی الله علیه و آله) کدام است؟ و تفسیر این خطابات چیست؟»

واژه‌های کلیدی: خطابات الاهی، تفسیر، گونه‌شناسی خطاب، رسول اکرم (صلی الله علیه و آله).

فهرست منابع

❖ قرآن کریم.

❖ نهج البلاغه.

۱. ابن جوزی، عبدالرحمن، الوفا باحوال المصطفی، تحقیق مصطفی عبدالواحد، دار الکتب الحديثه، مصر، چاپ اول، ۱۹۶۶ م.
۲. ابن دحیه، مجد الدین، نهائیه السؤل فی خصائص الرسول، تحقیق مامون الصاغرجی و محد ادیب ابجادر، دمشق، دار البشائر، چاپ اول، ۱۹۹۹ م.
۳. ابن سینا، کتاب شفا، مترجم: مهدی قوام صفری، بی جا، ۱۳۷۳ ش.
۴. ابن شعبه حرانی، حسن بن علی، تحف العقول، محقق / مصحح: غفاری، علی اکبر، جامعه مدرسین، قم، ۱۳۶۳ ق.
۵. ابن جوزی، نواسخ القرآن، دار الکتب العلمیه، بیروت، شرکه ابناء شریف الانصاری، ۱۴۲۲ ق.
۶. اصبهانی، احمد بن عبدالله، تاریخ اصبهان، لیدن، چاپخانه بریل، ۱۹۳۴ م.
۷. امامی، محمدجعفر، شأن نزول آیات قرآن، تهران، مدرسه امام علی ابن ابی طالبی، بی تا.
۸. انصاری، محمد علی، الموسوعه الفقهیه المیسره ویلیها الملحق الاصولی، مجمع الفكر الاسلامی، ۱۳۸۹ ش.
۹. بخاری، محمد، صحیح البخاری، حدیث انس، نشر: دار طوق النجاة (مصوره عن السلطانیة بإضافه ترقیم محمد فؤاد عبد الباقي)، الطبعة الأولى، ۱۴۲۲ ق.
۱۰. براتی، زینب، خطابه‌های عتاب گونه قرآن به پیامبر، تهران، خورشید باران، ۱۳۹۰ ش.
۱۱. بغوی، حسین بن مسعود، الانوار فی شمائل النبی المختار، تحقیق ابراهیم یعقوبی، دمش، دارالمکتبی، چاپ دوم، ۱۹۹۹ م.
۱۲. بقاعی، ابراهیم بن عمر، نظم الدرر فی تناسب الایات و السور، قاهره، دارالکتب الاسلامی، بی تا.
۱۳. بنت الشاطی، عئشه عبدالرحمن، اعجاز بیانی قرآن، ترجمه: حسین صابری، تهران، انتشارات علمی، بی تا.

۱۴. بیهقی، ابوبکر، السنن الکبری، تحقیق محمد عبدالقادر عطا، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۱۹۹۴م.
۱۵. ثقفی تهرانی، تفسیر روان جاوید، تهران: انتشارات برهان، ۱۳۹۸ ق.
۱۶. جعفری، یعقوب، سیری در علوم قرآنی، تهران: سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه، ۱۳۷۳ش.
۱۷. جوادی آملی، عبدالله، تفسیر تسنیم، قم، اسراء، بی تا.
۱۸. حسین شاه عبدالعظیمی، حسین، تفسی اثنی عشری، تهران: انتشارات میقات، ۱۳۶۳ ش.
۱۹. حسینی بهارانچی، سید محمد، تفسیر اهل بیت علیهم السلام قم: انتشارات مطیع، ۱۳۹۳ش.
۲۰. حنفی، عبدالمنعم، موسوعه القرآن العظیم، قاهره، مکتبه مدبولی، ۲۰۰۴م.
۲۱. حقی البروسوی؛ اسماعیل، تفسیر روح البیان، بیروت، دارالفکر، بی تا.
۲۲. حلّی، حسن بن یوسف، تذکره الفقهاء، مؤسسه آل البيت (علیهم السلام) لاحیاء التراث، ۱۳۹۳ش.
۲۳. حویزی، عبدعلی، تفسیر نورالثقلین، محقق / مصحح: رسولی محلاتی، سید هاشم، اسماعیلیان، ۱۴۱۵ق.
۲۴. خوئی، ابوالقاسم، بیان در علوم و مسائل کلی قرآن، مترجمان: هاشم هاشم زاده هریسی، محمدصادق نجمی، طبع و نشر، ۳۹۴ش.
۲۵. رازی، محمد فخرالدین، تفسیر فخر رازی، بیروت، دارالفکر، ۱۴۰۳ق.
۲۶. زرکشی، البرهان فی علوم القرآن، بیروت، دارالمعرفه، ۱۴۱۰ق.
۲۷. زرکشی، محمد بن عبدالله، البحر المحیط فی اصول الفقه، بی جا، دارالکتبی، ۱۴۱۴ق.
۲۸. سبحانی، جعفر «فرازهایی از تاریخ پیامبر اسلام»، تهران: نشر مشعر، ۱۳۷۳ش.
۲۹. سبزواری، سید عبدالعلی، مذهب الاحکام فی بیان حلال و الحرام، قم، دارالفکر، بی تا.
۳۰. سجادی، سید جعفر، فرهنگ لغات و اصطلاحات و تعبیرات عرفانی، تهران، کتابخانه طهوری، ۱۳۶۲ش.
۳۱. سیوطی، جلال الدین، الاتقان فی علوم القرآن، تصحیح و تحقیق محمد سالم هاشم، بیروت، دارالکتب العلمیه، ۲۰۰۴م.
۳۲. سیوطی، جلال الدین، الخصائص الکبری، بیروت، دارالکتب العلمیه، بی تا.
۳۳. سیوطی، جلال الدین، الدرالمشثور فی التفسیر الماثور، دارالفکر، ۱۴۰۳ق.

۳۴. شرتونی، سعید، اقرب الموارد فی فصیح العربیه و الشوارد، اداره کل حج و اوقاف و امور خیریه، بی تا.
۳۵. صالح، علی پاشا، اصول فن خطابه در غرب، ص ۱۴ تهران، موسسه وعظ و تبلیغ اسلامی، ۱۳۳۸ ش.
۳۶. صالحی، غلامرضا، پیامبر اکرم و تربیت نظامی، فرهنگ کوثر، ش ۶۸، ۱۳۸۵ ش.
۳۷. طباطبائی، سید محمدحسین، المیزان فی تفسیر القرآن، ترجمه سید محمدباقر موسوی همدانی، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم. دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۷۸ ش.
۳۸. طبرسی، مجمع البیان فی تفسیر القرآن، گروه مترجمان، تهران، انتشارات فراهانی، ۱۳۶۰ ش.
۳۹. طنطاوی، محمدسید، التفسیر الوسیط للقرآن الکریم، قاهره، دارالنهضه مصر للطباعه و النشر و التوزیع، ۱۹۹۸ م.
۴۰. طوسی، محمد بن حسن، تهذیب الاحکام، تصحیح علی اکبر غفاری، تهران، مکتبه الصدوق، ۱۳۷۶ ش.
۴۱. طیب، سید عبدالحسین، اطبیب البیان فی تفسیر القرآن، تهران: انتشارات اسلام، ۱۳۷۸ ش.
۴۲. عباس، وارث نبی، زندگانی علی بن ابیطالب، مترجم: محمد کیوانفر، شرکت نشر کتاب هرمس، ۱۴۰۱ ش.
۴۳. عبد الباسط، غایه السؤل فی سیره الرسول، بیروت، عالم الکتب، ۱۴۰۸ ق.
۴۴. عروسی حویزی، تفسیر نورالثقلین، محقق / مصحح: رسولی محلاتی، سید هاشم، اسماعیلیان، ۱۴۱۵ ق.
۴۵. عسقلانی، شهاب الدین، تلخیص الحبیر فی تخرج احادیث الرافعی الکبیر، تصحیح عبدالله هاشم الیمانی، قاهره، شرکه طباعه الفنیه المتحدہ، ۱۹۶۴ م.
۴۶. عسقلانی، شهاب الدین، تلخیص الحبیر فی تخرج احادیث الرافعی الکبیر، تصحیح عبدالله هاشم الیمانی، قاهره، شرکه طباعه الفنیه المتحدہ، ۱۹۶۴ م.
۴۷. عمید، حسن، فرهنگ فارسی عمید، تهران، امیرکبیر، ۱۳۷۵ ش.
۴۸. فاضل لنکرانی، محمد، تفصیل الشریعه، قم، مرکز فقه الاثمه الاطهار (ع)، ۱۴۲۱ ق.
۴۹. فراهیدی، خلیل بن احمد، کتاب العین؛
۵۰. فرحات، احمد حسن، فی علوم القرآن، عمان، دارعمان، ۱۴۲۱ ق.
۵۱. قاسمی، محمد جواد، خطابات و فرهنگ مخاطبه در قران، اصفهان، نشر نسیم رحمت، ۱۳۸۹ ش.

۵۲. قاسمی، محمد جمال الدین، محاسن التأویل معروف به تفسیر قاسمی، بیروت، دارالکتب العلمیه،
۵۳. قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران: مرکز فرهنگی درسهای از قرآن، ۱۳۸۳ ش.
۵۴. قزوینی، خطیب، الايضاح فی علوم البلاغه، تحقیق محمد عبدالمنعم الحفاجی، بیروت، دارالکتب اللبنانی، ۱۹۸۰ م.
۵۵. قمی، علی ابن ابراهیم، تفسیر قمی، قم، دارالکتاب، ۱۴۰۴ ق.
۵۶. کاشانی، ملافتح الله، تفسیر منهج الصادقین فی الزام المخالفین، تهران، ۱۳۳۶ ش.
۵۷. کمالی دزفولی، سید علی، قران ثقل اکبر، قم، سازمان اوقاف و امور خیریه، انتشارات اسوه، ۱۳۷۲ ش.
۵۸. گنجی شافعی، محمد بن یوسف، کفایه الطالب فی مناقب علی بن ابیطالب، احیاء تراث اهل البيت، ۱۴۰۴ ق.
۵۹. مجلسی، محمد باقر، بحارالانوار، بیروت مؤسسه الوفا، ۱۹۸۳ م.
۶۰. محقق حلی، جعفر بن حسن، شرائع الإسلام فی مسائل الحلال و الحرام، بنیاد معارف اسلامی، ۱۳۸۵ ش.
۶۱. محقق، محمدباقر، نمونه بینات در شأن نزول آیات از نظر شیخ طوسی و سایر مفسرین خاصه و عامه، اندیشه اسلامی، ۱۳۸۴ ش.
۶۲. مظفر، محمدرضا، اصول مظفر، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، بی تا.
۶۳. مفید، محمد بن محمد، الاختصاص، قم، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، بی تا.
۶۴. مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، تهران، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۸۶ ش.
۶۵. منتظری، حسینعلی، کتاب الخمس و الانفال، دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۶۳ ش.
۶۶. نجار، علی، اصول و مبانی ترجمه قرآن، رشت، کتاب مبین، ۱۳۸۱ ش.
۶۷. نجفی قوچانی، سید محمد حسن، جواهر الکلام، انتشارات دفتر انتشارات اسلامی وابسته به جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۸۶ ش.
۶۸. نووی، یحیی بن شرف، روضه الطالبین و عمده المفتین، بیروت، المکتب الإسلامی، ۱۴۱۲ ق.
۶۹. نیشابوری، مسلم بن حجاج، صحیح مسلم، بیروت دار احیاء التراث العربی، ۱۹۷۲ م.

۷۰. واعظ خرگوشی، ابوسعید، شرف النبی، ترجمه نجم الدین راوندی، تصحیح محمد روشن، تهران، بابک، ۱۳۶۱ ش.

۷۱. هاشمی رفسنجانی و برخی از محققان مرکز فرهنگ و معارف قرآن، فرهنگ قرآن، بی تا.

- مقالات و پایان نامه ها

۱. آرام، محمدرضا، «پژوهشی پیرامون آیه تبلیغ»، سفینه، ش ۱۳، ۱۳۸۵ ش.
۲. خاتمی سبزواری، جواد، بررسی فقهی و کلامی احکام اختصاصی پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله)، پایان نامه دکترای دانشگاه فردوسی مشهد، دانشکده الهیات و معارف اسلامی، اردیبهشت ۱۳۸۹ ش.
۳. راغبی، محمدعلی و دلیر، محسن، بررسی تطبیقی تفسیر خطاب های «یا ایها النبی» و «یا ایها الرسول» در قرآن کریم، مجله پژوهش های تفسیر تطبیقی، پیاپی ۳، بهار و تابستان ۱۳۹۵ ش.
۴. رجبی، محمود، روش تفسیر قرآن، با همکاری آقایان علی اکبر بابایی، غلامعلی عزیزی کیا و مجتبی روحانی راد، ص ۷، قم، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، ۱۳۸۳ ش.
۵. رمضانی اسفدن، رضا، بررسی سبک شناختی خطاب «ندا» در سوره های مدنی قرآن کریم، دوره سوم، ش ۳ و ۴، ۱۳۹۵ ش.
۶. رودباری، ربابه، عبرت در قرآن، بشارت، ش ۵۷، ۱۳۸۵ ش.
۷. شریفی، مهین، پژوهشی در خطاب های خداوند به پیامبر در قرآن، بینات، دوره ۱۵، ش ۳، ۱۳۸۷ ش.
۸. مصطفوی، سیدمهدی، نداها و خطاب های الهی در قرآن، ماهنامه مکتب اسلام، شماره ۵، مرداد ۱۳۸۱ ش.
۹. نساجی زواره، اسماعیل، نداها و خطابه های الهی در قرآن، ماهنامه مکتب اسلام، ش ۵، ۱۳۸۱ ش.